

PAUL ZINDEL

VLIV GAMA PAPRSKŮ NA MĚSÍČKY ZAHRADNÍ

PAUL ZINDEL

patří k nové generaci pokrokových spisovatelů USA, kteří bezprostředně navazují na tvorbu a proud, reprezentovaný v americké literatuře a dramatice nejvýrazněji Tennessee Williamsem a Arthurem Millerem. Narodil se v New Yorku, čtvrti Richmond na ostrově Staten Island,

kde také prožil převážnou část svého života. Výjimkou byl jen jedenapůlroční pobyt v sanatoriu, kde si léčil těžkou tuberkulózou. Dnes pětatřicetiletý Paul Zindel začal publikovat již počátkem 60. let, ale až do

června 1969 učil chemii na Totenville High School. První Zindelovy úspěšnější práce byly romány o problémech dospívajících (The Pigman a My Darling, My Hamburger). Zároveň s nimi napsal několik kratších televizních her, které prošly vysíláním bez většího ohlasu. Jeho divadelní prvotina – Sen vlaštovek (The Dream of Swallows) – při premiéře na »off - Broadwayi« propadla. Hra Vliv gama paprsků na měsíčky zahradní (The Effect of Gamma Rays on the Man - in - Moon Marigolds) byla dokončena v roce 1963 a uvedena v květnu 1964 v Alley Theatre v Houstonu a dále pak v Clevelandu. Čtyřikrát byla uvedena v televizi, ale ani to neproslavilo autora či dílo. Hru, ve kterou již nikdo nevěřil, rozhodl se prosadit na »off - Broadway« prozíravý a odvážný producent Orin Lehman, který do ní musel investovat všechny své peníze. Inscenace byla přijata s nadšením diváky i odbornou kritikou, která tentokrát nešetřila superlativy. Je na repertoáru nepřetržitě tři roky (na americké poměry úspěch u činoherního představení dlouho nevídaný) a v hlavních rolích vystřídal se již dvě herecká obsazení. Vliv gama paprsků na měsíčky zahradní byl vyznamenán jako nejpozoruhodnější literární dílo v roce 1971 Pulitzerovou cenou. Poslední divadelní hrou Paula Zindela je Slečna Reardonová trochu pije (Miss Reardon Drinks a Little), která prošla předsezónní prověrkou letního festivalu ve Westportu a byla rovněž úspěšně uvedena v New Yorku.

VLIV GAMA PAPRSKŮ NA MĚSÍČKY ZAHRADNÍ

Stěžejní díla moderního, pokrokového amerického dramatu tvořila poměrně souvislou a výraznou součást dramaturgie činohry SDO. Humanistické zaměření vrcholných her Arthura Millera a Tennessee Williamse, jejich ostře kritické analýzy rozporů západní civilizace, naléhavě vyvolávalo potřebu hledání životního kladu a nejednou bezprostředně inspirovalo veřejné diskuse na témata, která se dotýkala samých základů amerického politického systému. Jestliže velká část mladé generace dramatiků, snad z respektu k relativní dokonalosti jejich děl, snad z přirozeného novátorství, se od těchto dvou velkých zjevů chtěla co nejvíce odlišit, pak Paul Zindel tradici jimi založenou tvůrčím způsobem rozvíjí. Sama americká odborná divadelní kritika upozornila až příliš překotně a přímočaře na bezprostřední spojitost mezi Vlivem gama paprsků na měsíčky zahradní a Skleněným zvěřincem Tennessee Williamse.

Tvořivý přínos Paula Zindela jednomu proudu současného amerického dramatu vyplývá především z pronikavého vědomí souvislostí mezi vzdálenými vesmírnými slunci a lidskou společností, těmi nejobecnějšími základními zákonitostmi vzniku, vývoje a struktury kosmu a životem člověka. Úvodní akord monologu Tildy a pak celá jedna vrstva hry váže se k poznání nezničitelnosti světa a jeho věčných proměnách, zákona o zachování hmoty a energie, o tom, že člověk je integrální součástí těchto nesmírných procesů.

Paul Zindel o autobiografických momentech své hry:

»Příběh Gama paprsků je takového druhu, že mohl vytrysknout jen z hlubokého osobního zážitku. Moje matka byla postavou této hry, ano, byla Beatricí. Pochopitelně, že nadsazuji. Má matka dělala jistě mnoho z toho, co Beatrice, ale také byla schopna mimořádného soucitu. Pracovala nejdříve jako nemocniční sestra a lidé jí mohli volat kdykoliv, když jim nebylo dobře. Bylo-li třeba, proseděla u telefonu půl noci a udílela lékařské rady. Matka nebyla nikdy tak izolovaná od lidí jako Beatrice. Vycházela ven a stýkala se s lidmi. A velmi ráda se smála. Ale byla šťastná, když mohla být doma a zavírat za vším dveře. Bála se, že lidé budou kritizovat její zjev a jednání, vtipkovat a jejím oblečení.

Matka mne a mou sestru neustále stěhovala z bytu do bytu. S mým otcem měli pěkný dům v Oakwoodu na Staten Island a když se jejich manželství rozbilo, nemohli jsme si dovolit v něm bydlet. Jenže matka nedokázala žít samostatně v normálním činžovním domě. Nemohla se obejít bez cizí rady, jak se s novým způsobem života vypořádat.

Díky svým tvořivým schopnostem má člověk krásnou a odpovědnou možnost tyto procesy ovlivnit a zacílit netušené zdroje energie ve prospěch lidské společnosti.

Naděje, obsažená dnes například v paprscích atomového záření, které uvolňují nové síly, znamená tedy perspektivu narůstání převahy člověka nad přírodou, ale postihuje jen část jeho bytí. V konfrontaci s ní daleko ostřeji vystupují společenské a lidské problémy západního světa. Nakolik se tato civilizace vzdálila člověku, vidíme na příběhu Beatrice a jejích dvou dcer. Jestliže se Tilda silou svého talentu zatím v zárodečné podobě začíná lidsky plně uskutečňovat, pak matka Beatrice zoufale se snaží oddálit hrozící katastrofu závěrečné bilance. Život Beatrice ústí v nulu a nelítostně krutá skutečnost objevuje se jí už při pohledu na druhou dceru Ruth, jejíž přirozený vývoj byl bezohledně přerván. Vzájemná mnohovrstevnatá konfrontace vztahu rodičů a dětí, začátku a konce lidského života, minulosti, přítomnosti a budoucnosti, vrcholí v bodu, kdy jediným pojítkem rozvratu těch elementárních rodinných pout je zralá odpovědnost Tildy. V ní se váže potřeba plného rozvoje osobnosti, jejího mládí, talentu a mravnosti se světem vědecko-technického poznání i se sférou lidských vztahů. Lidé jejího druhu uchovávají paprsky naděje, pod jejichž vlivem mohou vyklíčit bohatší mutace lidských životů.

Jiří Lexa

Jedna sousedka jí přátelsky poradila, jak má v bytě sušit prádlo a kde pěstovat růžové keřky. Důvod, proč jsme se odtud odstěhovali vznikl z toho, že sousedka zasadila pod naším oknem slunečnice. Ty rostly a rostly, až dosahovaly do našich oken a matka měla pocit, že ji někdo neustále pozoruje.

Vyjednali jsme si další bydlení v jednom domě v Travis. Žili jsme tam skoro čtyři roky, právě v mých kritických letech, v době dospívání. Vedle nás bydlela černošská rodina - jediná v okolí - s kterou jsme se spřátelili. Spolu s ní jsme byli jediné dvě chudé rodiny v celé uhlašené čtvrti. Náš dům byl úplná zřícenina. Měl jsem učitelku, která náhle potřebovala exponát na přírodovědeckou výstavku a když slyšela, že jsem si udělal terárium, řekla: »Musíme se na něj hned podívat.« Odvezla mě hned domů a šli jsme do zadní části dvora, abychom si prohlédli terárium. Příští den ve škole - na to nikdy nezapomenu - řekla celé třídě: »Učím na této škole dvacet let a až do věřejška jsem neměla zdání, jaká je v našem městě bída.«

Paul Zindel o mládí, vstupujícím do života americké společnosti:

Pokládat samotné mládí za hodnotu je právě v dnešní době velmi nešťastné protože tak dáváme velký díl moci do rukou té věkové skupiny, která nemůže mít nezbytnou dávku představivosti a schopnost porozumění. Mladí lidé nemají ponětí co je to být nemocný, jsou na úplně jiném břehu. Moudrostí, plného mravního a sociálního cítění dosahuje člověk v procesu zrání v lidskou bytost, a než se k tomu prokouše, uteče celá doba dospívání. Právě tyto hodnoty nadřazují člověka nad zvíře podobně jako dospělého člověka nad dítě.

Ale na druhé straně jsme zase vinni přesně tak, jak to mladí správně říkají, protože jsme je unudili a úplně ignorovali. Potlačovali jsme jejich sexualitu, odmítali všimnout si jejich rozvíjejících se sil, krásy, energie a těch proměn, kterými mohou přispět k našemu životu. Mají ryzí instinkty ke zvelebování a podpoře humanity, ale jejich instinkty jsou ještě nevytříbené. Mladí lidé jsou rozhněvaní a mají na to právo. Nelze je zastavit, ale řešení není ani v tom, že jim budeme nadbíhat. Vždycky na to doplatí. Ale snad bychom mohli přece jen něco udělat pro novou generaci. Dnešní škola například je strašně nudná. Mohli bychom začít s tím,

že vyhodíme z okna geometrii a nahradíme ji kursem řízení automobilu.

Vytvořili jsme zrádný svět. Stává se zase Divokým západem. Zdá se mi nemožné, že se nezhroutíme pod nebezpečími, která nás bombardují na každém kroku. Vždycky jsem si myslel, že smyslem civilizace je ulehčit nám všem život, abychom jej mohli spokojeněji, bezpečněji a družněji prožít. Mimochodem, nepoletím vícekrát letadlem. Nechci se dočkat toho, až spadne první Boeing 747 Jumbo. A snažím se vyhýbat vlakům. Každý vlak, kterým jsem jel, už někoho porazil a já se mám dívat na to, jak někoho sbírají po kouscích?

Jsem prakticky zoufalý z těch příznaků a věcí, ve kterých není kouska naděje a lidského smyslu. V každé z mých her pokouším se nalézt nějaké zrnko pravdy, něco, čeho se lze zachytit. V Gama paprscích je to asi toto: všechno je složeno z hmotné podstaty, která existuje kolem nás všude po milióny let, podstaty, která pochází z jiných světů, jiných galaxií. Je vzrušující být částíčkou tohoto nekonečna, které je tak obrovské a zázračné, že je naše mysl nemůže opravdu pochopit.

Paul Zindel o tendencích současného divadla:

»Zdá se mi, že divadlo se stává záležitostí režisérů. Technika, speciální efekty, mnoho divadelních prostředků. Mám rád pestré prostředky divadla, nahotu, barvičky, ale jen pokud slouží obsahu - a tady všechn vyprchal.

Myslím, že dramatikové dělají chybu. Chopí se nějakého všeobecně známého problému, prezentují ho na novinářské úrovni a kloužou po povrchu. Dráždí je nápadné a obvyklé věci.»

Paul Zindel o vlastní práci:

»Cokoliv dělám, je obsaženo v mém psaní. Jakmile získám určitou sumu zkušeností, které se začnou přetvářet v něco tajemného, vzrušujícího a zajímavého, mám neodbytné nutkání sdělit to ostatním. Posadím se a uvažuji celé dny o tom, jak to udělat. Když se mi začnou zkušenosti zajímavě zpřesňovat a soustředit, rozkvétat v lidské charaktery a když začínám tušit, co se s těmi charaktery stane na konci hry, pak mi dodá nutnost a vzrušená potřeba vyjasnit si toto tušení energii k neúnavné práci. Jsou-li splněny

tyto podmínky, mohu pak napsat hru za týden.

Mimochodem, hrozně nerad píšu. Nenávídím psaní na stroji. A vůbec psaní. Zpestřuji si ho biografem, jím, telefonuji - hrozně rád telefonuji - a vůbec čímkoliv. Opravdu to nenávídím... Prožívám úplná muka, když mám sedět nad psacím strojem a psát.

(Z interview s Paulem Zindelem, otištěném v listu The New York Times dne 9. dubna 1970, vybral a přeložil Jiří Lexa)

VLIV GAMA PAPRSKŮ NA MĚSÍČKY ZAHRADNÍ

Hra o dvou jednáních

Přeložili: Luba a Rudolf Pellarovi

Režisér: **RADIM KOVAL**, nositel vyznamenání Za vynikající práci

Výtvarník scény: **Vladimír Šrámek**, nositel vyznamenání

Za vynikající práci

Výtvarník kostýmů: **Jarmila Konečná j. h.**

Scénická hudba: **Karel Kupka**

Dramaturg: **Jiří Lexa**

Asistent režie: **Jiří Duras**

Tilda - dcera	Eva Jelínková
Beatrice - matka	Vlasta Vlasáková
	zasloužilá umělkyně
	Zora Rozsypalová
Ruth - druhá dcera	Alexandra Gasnárková
Nanny	Anna Vaňková j. h.
	Štěpánka Kotasová j. h.
Janice Vickeryová	Jana Vaňková

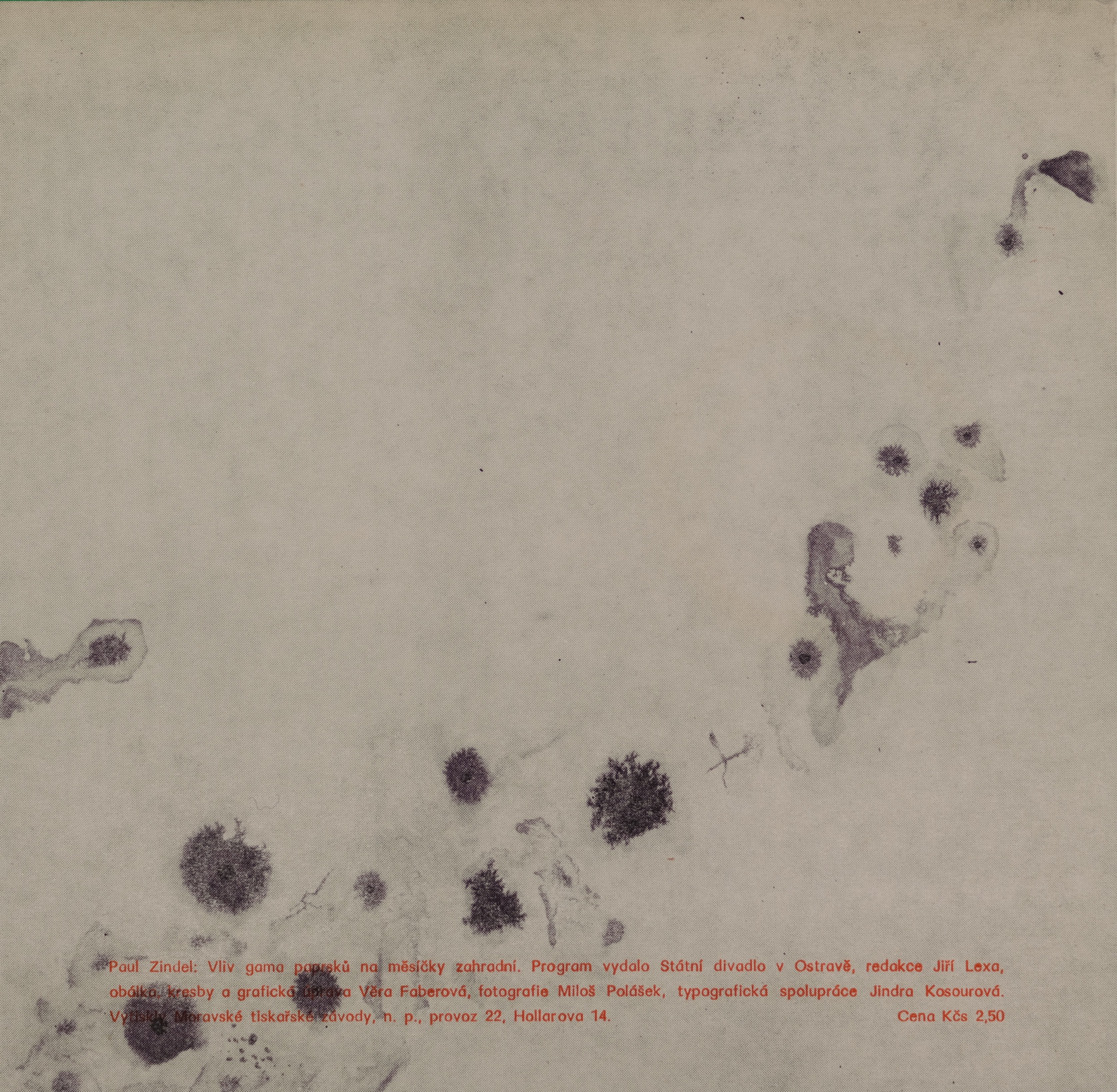
Představení řídí: **Miloslav Kožušník**, nositel vyznamenání

Za vynikající práci

Text sleduje: **Heda Reminová**

Československá premiéra 29. dubna 1972 v Divadle Jiřího Myrona

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ, NOSITEL ŘÁDU PRÁCE

Paul Zindel: Vliv gama paprsků na měsíčky zahradní. Program vydalo Státní divadlo v Ostravě, redakce Jiří Lexa, obálka, kresby a grafická úprava Věra Faberová, fotografie Miloš Polášek, typografická spolupráce Jindra Kosourová. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 22, Hollarova 14. Cena Kčs 2,50

